

Kruno Prijatelj:

MACANOVIĆEVO PROČELJE U VELOM DRVENIKU

Kad sam počeo raditi na povijesti dalmatinske barokne arhitekture i pronašao, tragajući za imenima domaćih graditelja, ono Ignacija Macanovića kao arhitekta župne crkve u Kaštel-Štafiliću, nisam ni slutio da će ime toga majstora i njegova porodica uopće uskoro dobiti vrlo veliko značenje u dalmatinskom graditeljstvu 17., a osobito 18. st.¹⁾

U svojoj studiji »Ignacije Macanović i njegov krug« iz 1955. C. Fisković je iznio čitav niz novih dragocjenih podataka i time je Macanovićevo rod dobio novu dimenziju.²⁾

Porijeklom iz Dubrovnika, Macanovići se prema toj studiji — javljaju u Trogiru i Splitu već u prvoj polovici 17. st. Prvi poznati graditelj iz te porodice Franjo Ivanov rođen je vjerojatno u Dubrovniku jer se u Trogiru javlja nadimkom »Raguseo«, koji će se katkad pojavljivati i kod nekih njegovih potomaka. Značajniju ulogu ima je njegov sin Ivan (I) rođen u Splitu, koji radi projekt kasnije izgorjele sinjske franjevačke crkve i gradi kninske zidine sa sinom Ignacijem (I). Ovaj nakon kraće suradnje s ocem također djeluje sam po Dalmaciji radeći i na sinjskim fortifikacijama. Njegov sin Ivan (II), rođen u Trogiru, obnavlja gradska vrata u Imotskom, zida kasnije porušeni zvonik u Kaštel-Novom, a poznato je da je učio graditeljski zanat i kod mletačkog vojnog graditelja Francesca Melchiorija iz Vicenze koji je niz godina boravio u Dalmaciji.³⁾ Ivanov sin Ignacije (II) postat će svojom svestranom aktivnošću najistaknutiji predstavnik svoga roda. Rođen u Trogiru 1727. bio je već u devetnaestoj godini imenovan protomajstorom. God. 1746. prihvaća se rada na već započetoj župskoj crkvi u Nerežišću koja će postati njegovo glavno djelo. Njegov zahvat na toj crkvi ne znači rekonstrukciju, već ostvarenje jedne u stvari nove građevine kojoj je znao dati izrazit barokni pečat prožet lokalnim notom. Monumentalno pročelje s polukružnim zabatom koje obuhvaća i pobočne kapele s četiri prozorske ruže, iz kojih izbija provincijska komponenta, te s tri portala profiliranih okvira, jedinstvena trobrodna unutrašnjost u kojoj se spajaju reminiscencije iz ranijih stilova i barokni osjećaj svjetla i prostornosti uočljiv osobito kod rješavanja trijumfalnog luka i kapele glavnog oltara samo su dva bitna elementa te značajane bračke crkve uz koju je podigao zvonik tradicionalnog tipa

Macanovićevo pročelje u Velom Drveniku

s dvije lođe sastavljene od po četiri trifore i sa završnom piramidom. Izrazitiji je barokni pečat ulio u zvonik župne crkve Donjeg Humca završnom kupolom u obliku lukovice.

Župna crkva u Kaštel-Štafiliću, pri gradnji koje smo bili pred skoro tri decenija sreli u jednom dokumentu njegovo ime, jednostavnija je jednobrodna građevina s apsidom četvrtasta oblika i s ukrašenijim pročeljem s profiliranim portalom i sa dvije ruže.

Uz ove je veće zahvate gradio gatove u splitskoj luci, zidao vojarnu u Drnišu, radio na kninskoj tvrđavi i podigao danas porušeni zdravstveni ured u Trogiru, baroknu pijevnicu trogirске stolne crkve, pomični most između Trogira i Čiova i druge građevine, a vršio je i neke zahvate na

apsidi i krovu renesansne crkve u Pučišćima na Braču. Vrstan klesar, ovaj majstor, koji je umro god. 1807. ušavši tako u prošlo stoljeće, izradio je i kopiju oštećenog medaljona Nikole Firentinca s poprsjem Boga Oca u kapeli bl. Ivana Ursinija u trogirskoj katedrali ne uspjevši dostići vrsnoću dijeta velikog renesansnog umjetnika.

U ovom kratkom prilogu želim spomenuti još jedno djelo koje se može pribrojiti njegovu plodnom opusu: pročelje nedovršene župne crkve u Velom Drveniku koje se i danas diže kao sugestivna i skoro sablasna kulisa ispred ranije župne crkve tog mjesta koja je trebala biti porušena odnosno djelomično uklopljena u novu veću građevinu. Ta starija crkva bila je — prema podacima iz kronike koju je na osnovu arhivskih dokumenata sastavio don Živan Bezić, a čuva se u župnom uredu — proširena god. 1724—1725, sjevernom, a god. 1729. južnom lađom.⁴⁾ God. 1730—1731. podignut je novi zvonik, a u toku slijedećih decenija nabavljani su novi barokni oltari. God. 1752. produljena je i srednja lađa. Po istoj kronici tek krajem 18. st. započelo se zidati novo pročelje kome je u stvari posvećen ovaj prilog i koje odaje izrazite karakteristike Macanovićeve graditeljstva. Spomenuta Bezićeva kronika navodi da »kako izgleda (po arhivu trogirске opatske crkve) nacrt potječe od graditeljske obitelji Macanović iz Trogira«, a da se drvenička fasada stilski veže s Macanovićima bio je uočio već C. Fisković. Osobno vjerujem da se radi o Ignaciju i bilo bi nužno i korisno izvršiti, po Bezićevu putokazu, arhivska istraživanja koja bi definitivno potvrdila ovu atribuciju premda mi se čini da u nju nije potrebno sumnjati.

Slično u mnogim elementima onome u Nerežišću — uprkos i razlikama koje potvrđuju da majstor nije kopirao svoja rješenja — i ovo pročelje ima polukružni zabat koji se sa strana polagano spušta. Ploha je pročelja podijeljena na tri dijela s dva plitka pilastra, ima tri portala od kojih se svaki uzdiže nad svojim stepeništem, a od kojih je srednji najraskošnije ukrašen i ima razigrano ispresijecani zabat. Nad svakim od portala rastvara se rozeta od kojih je također srednja najveća i najraskošnija. I dekorativni elementi ove kamene fasade poput konzola glavnog portala i florealnih ornamenta bliski su Macanovićevu repertoireu.

Zbog nestašice novca i teških prilika ovaj je ambiciozni graditeljski zahvat bio prekinut i ostalo je samo pročelje koje je s vremenom dobilo zahvat bio prekinut i ostalo je samo pročelje koje je s vremenom dobilo sakupili neka sredstva i rad je nastavljen pod vodstvom članova švicarske porodice Somazzi o kojoj sam opetovano pisao obrađujući njihovo djelovanje na području štukature, ali koja se bavila i graditeljstvom i nekako u ovo isto vrijeme dovršavala monumentalnu župsku crkvu u Kaštel-Lukšiću kao što proizlazi iz dokumenata sačuvanih u lukšićkom arhivu.⁵⁾ Nažalost, nakon dvije godine i taj nastavak rada morao je biti prekinut. Ostala je tako samo Macanovićeve fasade kao svjedočanstvo jednog nedovršenog a vrlo zanimljivog podhvata dalmatinskog domaćeg graditeljstva kasnoga baroka.⁶⁾

- 1) K. Prijatelj, Barokna arhitektura u Dalmaciji, Urbanizam i arhitektura, Zagreb 1951, br. 5—6.
- 2) C. Fisković, Ignacije Macanović i njegov krug, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 9, Split 1955, str. 198—268.
- 3) K. Prijatelj, Francesco Melchiori architetto vicentino a Spalato (Jugoslavia), Bollettino del Centro internazionale di studi di architettura »Andrea Palladio«, VI—VII, Vicenza 1964, str. 315—317, K. Prijatelj, Aggiunte a Francesco Melchiori architetto vicentino operoso in Dalmazia, ibidem, X, Vicenza 1968, str. 322—324.
- 4) Prema kronici don Živana Bežića još Stjepan Cupilli, koji je bio 1699—1708 trogirski biskup i 1708—1719 nadbiskup splitski, sugerirao je da se sagradi nova župna crkva u Velom Drveniku s tim da stara služi kao sakristija i prezbiterij. Zanimljivo je da je isti Cupilli predlagao i gradnju nove splitske katedrale s tim da stara katedrala tj. Dioklecijanov mauzolej služi kao predvorje. V. K. Prijatelj, Barok u Splitu, Split 1947, str. 27.
- 5) K. Prijatelj, Gli stucchi di artisti svizzeri del Settecento in Dalmazia (Jugoslavia), Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte 20/4 Zürich 1960, str. 217—218, K. Prijatelj, Doprinosi aktivnosti švicarskih štukatera u Hrvatskoj, Radovi Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu I, 1/2, Zagreb 1972, str. 43—56. U ovoj drugoj radnji donosim izvode iz korespondencije Giacomina Somazzija, u kojoj se spominje i njegov brat Clemente, iz god. 1808—1817, iz koje proizlazi uloga Somazzijeva u dovršavanju monumentalne barokne župne crkve u Kaštel-Lukšiću. Iz podatka Bežićeve kronike da se kao »protomuratore« kratkog nastavka rada na crkvi u Velom Drveniku god. 1817—1818. spominje neki Somazzi, možemo pretpostaviti da je Giacomo bio nakon djelovanja u Kaštelima nastavio neko vrijeme svoju aktivnost i na obližnjem otoku.
- 6) Zahvaljujem Živku Bačiću, fotografu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, za fotografije Macanovićeva pročelja u Velom Drveniku.